

POVIJESNI RAZVOJ TIJESKOVA ZA MASLINE

Prvobitne preše ili tijeskovi za tiještenje maslinove paste sastojali su se od pravokutnog ili okruglog plitkog kamenog bazena u kojima se pasta tiještila pritiskom drvene grede, kojoj je na jednoj strani bio postavljen kameni uteg, dok je drugom stranom bila uglavljen u zid ili zasebnu kamenu ili drvenu vertikalnu konstrukciju, okvir. Sustav preše s utegom unaprijeđen je sustavom vitla kojim se tiještenje ostvarivalo zatezanjem, pritiskom grede. Već oko 500. godine pr. Kr. pojavljuju se prve preše s velikim središnjim drvenim vijkom – *lozom* uglavljenim u središte drvenog okvira preko kojeg se spuštanjem i zatezanjem četvrtastog drvenog elementa, uz pomoć drvene palice ili poluge, pritiskalo na ploču ispod koje su bile složene vreće s pastom – *reče*. Uz već spomenutu inovaciju na primjeru mlina, Faust Vrančić predstavio je 1616. svoj novi izum, prešu za vino i ulje – *Torcular praelum pro vino et oleo*. Za razliku od dotadanih preša koje su radile zatezanjem velikih drvenih vijaka, kao inovativni pristup predstavljeno je koloturno dizalo kojim se veliki kameni uteg dizao i postupno spuštao u drveni koš i tako tiještio ulje ili grožđe. Postupak prešanja maslinove paste upotrebom drvenih preša, koje su pritiskale grožđe velikim drvenim vijcima – *lozama*, očuvao se tijekom srednjeg vijeka sve do početka 20. st. u našim selima. Osim preše sa središnjim vijkom uglavljenim u središte drvenog okvira, čijim se zatezanjem pritiskalo na komad drvene grede iznad reča, zabilježene su i preše s velikim bočnim vijkom kojim se zatezala i spuštala velika poprečna greda, drugim krajem uglavljena u zid, kao i preša sastavljena od dva velika bočna vijka – *loze* sa svake strane na koje se postavljala velika poprečna greda, poznata i kao *kobila*, koja se navijala preko drvenih matica s tri kraka – *škraba*, spuštala i pritiskala iznad reča s maslinovom pastom. Takve drvene preše krajem 19. st. zamijenjene su željeznim ili mjedenim elementima, vijcima – *vidama*, okovima, stopama, vitlom i sl., a bile su poznate pod nazivom: *mandrevit*, *mandravid*, *madrevita* ili *mandravid*. Uz preše, tzv. mandravite, postojao je i sustav moluvija kojim se, prijenosom sile konopcem i vitlom, ostvarivalo dodatno zatezanje reča i veća iskoristivost tiještenja. U 20. stoljeću pojavile su se i hidraulične preše.